

Η εξελικτική διαδικασία του δικαίου των συμβάσεων - Οι υβριδικές συμβάσεις

Νίκη Γκοτσοπούλου

1. Εισαγωγή

Η διεθνοποίηση της οικονομίας και η δραστηριοποίηση των επιχειρήσεων πέραν των εθνικών τους συνόρων, καθώς και η επιχειρηματική, οικονομική ανάπτυξη φορέων του δημοσίου τις περισσότερες φορές μάλιστα σε παγκόσμια κλίμακα, δημιούργησε την ανάγκη ανάπτυξης νέων μορφών συνεργασίας μεταξύ επιχειρήσεων, μεταξύ επιχειρήσεων και κρατών ή μεταξύ κρατών, που να μπορούν να εφαρμοστούν διεθνώς κατά το δυνατόν αναλλοίωτες. Έτσι βλέπουμε διεθνώς σήμερα διαδεδομένες στην οικονομική και συναλλακτική ζωή σειρά ολόκληρων συμβατικών μορφών, οι οποίες πριν από μερικά χρόνια ήταν ακόμη εντελώς άγνωστες, τουλάχιστον στην χώρα μας. Το ότι οι συμβάσεις αυτές είναι νέες έχει ως συνέπεια ότι δεν έχουν τύχει ακόμη καμιάς ή μόνο μερικής νομοθετικής ρύθμισης και σε κάθε περίπτωση δεν έχουν ενταχθεί σε ένα κωδικοποιημένο σύστημα κανονιστικών συμβατικών τύπωνⁱ διότι πλέον αναφερόμαστε σε δίκτυο συμβάσεων.

2. Δίκτυα Συμβάσεων

Είναι γεγονός αναμφισβήτητο ότι η εξέλιξη της τεχνολογίας, η ψηφιοποίηση των συναλλαγών και η παγκοσμιοποίηση της σύγχρονης οικονομίας επιβάλλουν πλέον την διεθνοποίηση των συναλλαγών και ως εκ τούτου την κατάρτιση διεθνών εμπορικών συμβάσεων σε αντίθεση με τα παραδοσιακά συστήματα αστικού δικαίου. Μέχρι πρόσφατα η θεωρία του δικτύου των συμβάσεων (network of contracts) ή συμβατικά δίκτυα που αναπτύχθηκε ως όρος στην Αγγλία και την Αμερική (common Law) δεν γινόταν αποδεκτός στην Ευρώπη και δη στις χώρες του αστικού δικαίου (civil law), ενώ σήμερα συνιστά πλέον ένα νέο οικονομικό κοινωνιολογικό φαινόμενο, που περιλαμβάνει μορφώματα που αποτελούνται από πολλούς παράγοντες, ανεξάρτητους νομικά μεταξύ τους με κοινό οικονομικό και εμπορικό προσανατολισμό, χωρίς όμως να εστιάζουν σε ένα νομικά συγκεκριμένο και ανεξάρτητο μόρφωμα και δρουν μεταξύ αγοράς και ιεραρχίαςⁱⁱ.

Ο χαρακτηρισμός τους ως δίκτυα συμβάσεωνⁱⁱⁱ αποτέλεσε της γρήγορης ανάπτυξης και εξάπλωσης μιας οικονομικής και επιχειρηματικής δραστηριότητας αναδεικνύει τη συμβατική βάση τους, χωρίς να αποτελεί όμως ένα απλό ξεκάθαρο σύνολο συμβάσεων με κοινό σημείο αναφοράς έναν ή περισσότερους συμβαλλόμενους για να χαρακτηριστεί απλώς μια μικτή σύμβαση αλλά οι συμβάσεις αυτές διαπλέκονται οικονομικά μεταξύ τους με συνδετικό στοιχείο την επίτευξη του κοινού εγχειρήματος. Ο κοινός προσανατολισμός τους δεν αρκεί όμως για να τους προσδώσει μια συγκεκριμένη νομική συμβατική εταιρική μορφή. Δεν μπορούν λοιπόν να ενταχθούν πλήρως ούτε στην οικονομία της «ελεύθερης αγοράς», αφού ενόψει της κοινής ανάπτυξης δεν αναπτύσσουν χαρακτηριστικά έντονου ανταγωνισμού, ούτε όμως και διαμορφώνουν μία εταιρεία με συμπαγή οργάνωση και ενιαία διοίκηση^{iv}. Συστήματα και συμβάσεις Franchising, συστήματα και συμβάσεις έρευνας παραχώρησης, εκμετάλλευσης, μεταφοράς και πώλησης υδρογονανθράκων υγρών και αερίων, κοινοπραξίες και joint ventures, just in time και outsourcing, καθώς και συμβάσεις τραπεζικού γύρου με ανταποκριτές χρηματοπιστωτικά ιδρύματα όπως τράπεζες, συμβάσεις χρηματοδοτούμενης πώλησης και πιστωτικής κάρτας, δίκτυα και συμβάσεις πώλησης ηλεκτρονικού εμπορίου προϊόντων και παροχής υπηρεσιών αποτελούν συναλλακτικά μορφώματα ανεξάρτητων νομικά, αλλά συνδεδεμένων οικονομικά παραγόντων που συναντώνται στην σύγχρονη οικονομική εμπορική καθημερινότητα, απαιτεί την υπέρβαση των ορίων της κλασικής οικονομίας και την υιοθέτηση της βούλησης των συμβαλλόμενων μερών στην κατάρτιση της σύμβασης βάσει των εξελισσόμενων αναγκών και συνθηκών χωρίς νομικά στερεότυπα^v. Πρόκειται για τα λεγόμενα υβρίδια που είναι αποτέλεσμα της αναπόδραστης ανάγκης των συναλλαγών, με στοιχεία τόσο ανταλλακτικά όσο και εταιρικά, χαρακτηριστικά τόσο της αγοράς όσο και της ιεραρχίας. Πρόκειται για συμβατικά νομικά προϊόντα που εμφανίστηκαν πρώτα στις ανεπτυγμένες χώρες όπως στην Αμερική και την Αγγλία όπου η τεχνολογία είναι ανεπτυγμένη και οι οικονομίες είναι ιδιαίτερα φιλελεύθερες υιοθετώντας την πλήρη ελευθερία στην κατάρτιση των συμβάσεων^{vi}.

Ως υβρίδια έχουν την δυνατότητα να προσαρμόζονται στις εκάστοτε νέες εξελισσόμενες συνθήκες που δημιουργεί η σύγχρονη οικονομία. Νέες συνθήκες όπως η ανάγκη για υιοθέτηση νέων τεχνολογικών δεδομένων στην παραγωγή και σχεδίαση προϊόντων και την παροχή υπηρεσιών, ιδιαίτερες τεχνικές γνώσεις, τεχνογνωσία (Know-how) μη εύκολα προσβάσιμες και ελέγξιμες από τον καθένα, διαρκής πίεση των αγορών για πρόσβαση σε αυτές, παρά το υψηλό κόστος και τον αυξημένο κίνδυνο, χωρίς προσδοκία για άμεση άντληση κέρδους διαμορφώνουν ένα δύσκολο και αντιφατικό περιβάλλον απαιτήσεων, στο οποίο θα επιβιώσει έναντι των άλλων εκείνος οποίος θα έχει τα κατάλληλα αντανεκλαστικά και θα προσαρμοστεί γρηγορότερα και φυσικά πιο αποτελεσματικά. Σε ένα τόσο διαρκώς εξελισσόμενο περιβάλλον επιχειρηματικές συμβουλές όπως «ενέργησε

αυτόνομα και ως μέρος συνόλου την ίδια στιγμή», «συνεργάσου και ταυτόχρονα ανταγωνίσου», «υπάκουσε και πήρε πρωτοβουλίες», παραδοσιακά θα επιλύονταν βάσει ενός συλλογισμού που θα στηριζόταν σε μία διάζευξη. Θα έπρεπε με άλλα λόγια τα συμβαλλόμενα μέρη να μπουν στην διαδικασία της επιλογής, να ακολουθήσουν τη νοοτροπία είτε το ένα είτε το άλλο. Όμως, η υιοθέτηση της μίας προσέγγισης σε βάρος της άλλης δεν ενέχει αποτελεσματικότητα. Αμιγείς ανταλλακτικές συμβάσεις στην ελεύθερη αγορά από τη μία και ιεραρχικά λειτουργούσα επιχείρηση από την άλλη δεν μπορούν να είναι πανταχού παρούσες. Οι πρώτες είναι προσανατολισμένες στην επίτευξη του μέγιστου οφέλους από κάθε πλευρά και είναι εύκολα τροποποιήσιμες, αλλά δεν ενδείκνυται για συντονισμένη δράση. Η δεύτερη να μεν στηρίζεται σε ιεραρχία και οργάνωση, όμως η έλλειψη κινήτρου, οι γραφειοκρατικές διαδικασίες και η ανασφάλεια για το μεγάλο κόστος της επέκτασης σε νέα άγνωστες αγορές ή δανεισμού λειτουργούν ως τροχοπέδη. Ωστόσο, η αναγκαιότητα αυτή, καίτοι παράδοξη, φθάνει στο σημείο να ικανοποιείται ταυτόχρονα. Πρόκειται ουσιαστικά για μία λογική που δικτυώνει τον τρόπο δράσης επιχειρήσεων στην ελεύθερη αγορά με τον συντονισμό εντός μίας και μόνο επιχείρησης και παράλληλα υπαγορεύει ουσιαστικά τους νομικούς όρους μιας σύμβασης μεταξύ όλων των συμβαλλόμενων μερών σε όλα τα επίπεδα, αφού υπάρχει μία συνύπαρξη πολυφωνίας και πλεονασμού μέσα από τη διαφορετικότητα των δυνατών αποφάσεων που μπορεί να ληφθούν από διαφορετικούς παράγοντες εντός του υβριδικού επιχειρηματικού οργανισμού. Έτσι επιτυγχάνεται η ομοιομορφία της δράσης και το προβλέψιμο της συμπεριφοράς και της αντίδρασης κάθε παράγοντα^{vii}. Η υποχρεωτική ανάπτυξη σε πολλές αγορές καθιστά αναγκαία τη συμβατική συνεργασία μέσω της δικτύωσης, της συνεργασίας δηλαδή πολλών συμβαλλόμενων μερών μέσω ανεξάρτητων νομικά συμβάσεων από τη μια, οικονομικά συνδεδεμένων από την άλλη ως αναγκαία αλλά ιδανική επιλογή και λύση^{viii}. Έτσι επιτυγχάνεται η δικτύωση η οποία συμβάλλει στην αύξηση της αίσθησης εμπιστοσύνης καθώς ο καθένας θα ανταποκριθεί στο ρόλο του, σαν ένας κρίκος στην αλυσίδα μιας επιχειρηματικής ανάπτυξης εμπορικής και οικονομικής συνεργασίας^{ix}. Εκ του αποτελέσματος έχει κριθεί στην πράξη και ειπωθεί εύστοχα ότι οι αγορές απαιτούν ευέλικτη ειδίκευση, εννοώντας προφανώς την ανάγκη αφ' ενός βελτιστοποίησης του τρόπου λειτουργίας των επιχειρήσεων και αφ' ετέρου προσαρμογής τους στις ιδιαίτερες ανάγκες ενός υπέρ τοπικού, ενίοτε και παγκόσμιου περιβάλλοντος, κάτω από μία ταχέως εξελισσόμενη τεχνολογία την οποία επιβάλλεται να υπηρετεί το δίκαιο των συμβάσεων. Η συμβατική δικτύωση (network of contracts) είναι η μοναδική απάντηση καθώς το βασικό πλεονέκτημα της είναι η αξιοπιστία και η ευελιξία. Στην περίπτωση αυτή υπάρχει μια οιονεί εξωτερικοποίηση ως προς τα στοιχεία που αρμόζουν σε ανταγωνιστικές επιχειρήσεις, ιδίως την κατανομή του κέρδους, και μία οιονεί εσωτερικοποίηση αναφορικά με στοιχεία που απαντούν σε μία επιχείρηση, όπως ο καλύτερος συντονισμός και ο περιορισμός του ανταγωνισμού.

Το συμβατικό δίκτυο επιτυγχάνει αυτό που δεν είναι δυνατό να επιτευχθεί εύκολα από μία μόνο οντότητα, όπως η παρακολούθηση αλλαγών, η αφομοίωση και αξιοποίηση της συνεχώς παραγόμενης γνώσης και η διείσδυση σε διαφορετικά οικονομικά περιβάλλοντα λόγω του υψηλού κόστους και συχνά της έλλειψης κινήτρου, αλλά και δεν εξυπηρετείται από επιμέρους αντισυμβαλλόμενους, λόγω της έλλειψης συντονισμού της δράσης τους με την εφαρμογή μιας στοχευμένης προώθησης των πωλήσεων από την μια αλλά και από το γεγονός ότι απαιτείται διαφορετική αντιμετώπιση σε πώληση άυλων ή υλικών αγαθών μεταξύ κρατών όπως για παράδειγμα συμβαίνει στις συμβάσεις έρευνας, παραχώρησης, εκμετάλλευσης, μεταφοράς και πώλησης υδρογονανθράκων. Πρόκειται ουσιαστικά για μία προς τα έξω μεταφορά αρμοδιοτήτων (outsourcing) κατευθυνόμενη από ένα βασικό σχέδιο διοίκησης όλου του συμβατικού δικτύου, που μεταθέτει για την κεντρική επιχείρηση το κέντρο βάρους από την επίβλεψη της παραγωγής και της διανομής προϊόντων ή της παροχής των υπηρεσιών, στο συντονισμό και την εποπτεία του συναλλασσομένου με αυτήν εντός του συμβατικού δικτύου. Την αγορά στον αντίποδα της ιεραρχίας, τον ανταγωνισμό απέναντι στην ενσωμάτωση, το ατομικό ενάντια στο συλλογικό, τη συστημική δέσμευση έναντι της αυτονομίας διαδέχεται η συνεργασία, η συντονισμένη εμπιστοσύνη ως τρίτη πιο ευέλικτη, μορφή επιχειρηματικής δράσης, η οποία στηρίζεται έντονα στο κίνητρο κάθε μέρους για να επιτύχει αποτέλεσμα δικτυωμένο, που μόνο του δεν θα μπορούσε να επιτύχει. Τα δίκτυα συμβάσεων στηρίζονται στην αλληλοσυμπλήρωση ως προς όλους τους τομείς δράσης των παραγόντων τους, με αμοιβαία ανταλλαγή πληροφοριών, μέσων, πηγών και δραστηριοτήτων. Προκύπτει τελικά μία συμφωνία κατανομής χώρων (domain consensus) όπου το domain δεν θα πρέπει να προσδιοριστεί εδαφικά, αλλά ποιοτικά, με αναφορά στον καθορισμό της δράσης που θα αναλάβει ο καθένας στην επίτευξη του συνεργατικού αποτελέσματος, του ξεκάθਾਰου ρόλου και των προσδοκιών που συνδέονται με την επιλογή του. Η συνέπεια θα είναι η ενίσχυση όλου του δικτύου απέναντι στους εξωδικτυακούς ανταγωνιστές^x.

3. Οι Μικτές αρρυθμιστες συμβάσεις

Το ζήτημα των μη ρυθμισμένων ενοχικών συμβάσεων είναι γνωστό στην επιστήμη του αστικού δικαίου. Ωστόσο ο νομοθέτης, δεν μπορεί να παρακολουθήσει τη σφύζουσα οικονομική δραστηριότητα και την αέναη εξέλιξη της συναλλακτικής ζωής όπως ραγδαία εξελίσσεται τα τελευταία χρόνια λαμβανομένου υπόψη μια σειρά νέων διαμορφούμενων και εξελισσόμενων συνθηκών. Εξάλλου οι έννομες σχέσεις που αναπτύσσονται

γύρω από διεθνή επιχειρηματικά δίκτυα όπως το franchising η πιο πρόσφατα από την έρευνα, εκμετάλλευση, μεταφορά και πώληση των υδρογονανθράκων, υγρών και αερίων (πετρέλαιο, φυσικό αέριο κ.λπ.) συνιστούν νέους δυναμικούς κλάδους (πχ δίκαιο της ενέργειας, του ηλεκτρονικού εμπορίου, της ψηφιοποίησης). Θεσμοί του Διεθνούς, Ευρωπαϊκού, Ιδιωτικού, Αστικού, Εμπορικού, Διοικητικού και Ποινικού Δικαίου συνυπάρχουν, τέμνονται και συμπλέκουν σε ένα συναρπαστικό πεδίο αιχμής της οικονομίας, του εμπορίου και της τεχνολογίας, της οικολογίας και των διεθνών σχέσεων.

Υπό καθεστώς ελεύθερης οικονομίας ο νομοθέτης μόνον ασθμαίνοντας μπορεί να επιτύχει ρύθμιση των συναλλακτικών μορφών που αναφαίνονται στην καθημερινή εξέλιξη των αναγκών και με τις οποίες οι συναλλασσόμενοι επιδιώκουν την επίτευξη των οικονομικών τους στόχων και την ικανοποίηση των συνεχώς νέων αναγκών τους, λαμβάνοντας υπόψη και άλλες επιμέρους παραμέτρους για πρώτη φορά όπως την τεχνολογία και το περιβάλλον. Έτσι, η εκ των προτέρων απαρίθμηση και ρύθμιση κάθε δυνατής συναλλακτικής μορφής γύρω από νέες συναλλακτικές μορφές καθίσταται έργο αδύνατο. Η ελευθερία προσδιορισμού του περιεχομένου των συμβάσεων, παρέχει την δυνατότητα στους συναλλασσόμενους να ιδρύουν και να διαμορφώνουν, ανάλογα με τις ανάγκες και τις επιδιώξεις τους, ενοχικές σχέσεις σύμφωνα με το Αστικό Δίκαιο στο πλαίσιο των ορίων που χαράσσουν οι διατάξεις ΑΚ 3, 174,178. Εμφανίζονται, λοιπόν μορφές συμβάσεων όπως για παράδειγμα στην έρευνα, εκμετάλλευση, μεταφορά και πώληση των υδρογονανθράκων, υγρών και αερίων (πετρέλαιο, φυσικό αέριο κ.λπ.), οι οποίες είτε αποκλίνουν από τους συμβατικούς τύπους που ρυθμίζονται με τις διατάξεις του ΑΚ είτε δεν έχουν καμία σχέση ή ομοιότητα με τις συμβάσεις αυτές. Πρόκειται πολλές φορές για ανώνυμες ή μη ρυθμισμένες συμβάσεις, οι οποίες υπόκεινται καταρχήν στους κανόνες του γενικού ενοχικού δικαίου και στις οποίες μπορεί να ενδείκνυται η ευθεία ή ανάλογη εφαρμογή ορισμένων από τις διατάξεις του ειδικού ενοχικού δικαίου, ή η εφαρμογή διατάξεων του εμπορικού δικαίου ή η εφαρμογή διατάξεων του Δημοσίου ή Διοικητικού Δικαίου ή ευρύτερα διατάξεων του Διεθνούς Εμπορικού Δικαίου^{xi}.

Εάν προσπαθήσει κανείς με επιτυχία να ομαδοποιήσει ή συστηματοποιήσει αυτές τις μορφές συμβάσεων, ανάλογα με τους οικονομικούς σκοπούς και τα νομικά αποτελέσματα που επιδιώκουν μέσω αυτών οι συμβαλλόμενοι, δεν θα τα καταφέρει. Μόνο με ιδιαίτερη προσπάθεια και κατά περίπτωση μπορούν μερικές από αυτές τις συμβάσεις να υπαχθούν σε κάποια οικονομικό-νομική ενότητα ή κατηγοριοποίηση όπως θα προσπαθήσουμε να κάνουμε παρακάτω.

Αξίζει να σημειωθεί ότι πρόκειται για μορφές συμβάσεων, οι οποίες διαπλάστηκαν καταρχήν εμπειρικά στην πράξη για την επιδίωξη και επίτευξη ορισμένων οικονομικών στόχων καθώς και ικανοποίηση αναγκών που προέκυψαν από την αλματώδη πρόοδο της τεχνολογίας, της διεύρυνσης των διεθνών εμπορικών συναλλαγών, τη συνεχή εμφάνιση νέων μορφών ανάπτυξης της οικονομικής δραστηριότητας των ανθρώπων. Παρά τη λειτουργική αυτοτέλεια και ετερογένειά τους, τις χαρακτηρίζει μια ευδιάκριτη σχέση προς τη σύγχρονη οικονομία. Ως μέσα διαμόρφωσης οικονομικών σχέσεων στην τεχνολογία, στο εμπόριο, στην οικολογία, στην βιομηχανία και στον τομέα παροχής υπηρεσιών διαδραματίζουν σήμερα προεξέχοντα ρόλο στην παγκόσμια οικονομία.

Όλες αυτές οι συμβάσεις όπως τα συστήματα δικαιόχρησης (international franchising^{xii}), joint ventures, outsourcing, συστήματα έρευνας, εκμετάλλευσης, μεταφοράς και πώλησης υδρογονανθράκων, υγρών και αερίων (πετρέλαιο, φυσικό αέριο κ.λπ.) δημιουργήθηκαν πρώτα στο γόνιμο έδαφος του αγγλοαμερικανικού εξαιτίας των οικονομικών συνθηκών και του δικαϊκού συστήματος και αφού δοκιμάστηκαν κυρίως στις ΗΠΑ διαδόθηκαν από εκεί στην Ευρώπη και σε άλλες Ηπείρους. Γι' αυτό και τα ονόματά τους προέρχονται σχεδόν όλα από την αγγλοαμερικανική νομική και οικονομική γλώσσα. Το γεγονός ότι η διεθνής πράξη ακόμα και στην Ευρώπη, στην Ιαπωνία ή στην Κίνα χρησιμοποιεί κατά το πλείστον για τις συμβάσεις αυτές την αμερικανική ορολογία είναι χαρακτηριστικό. Υποδηλώνεται έτσι, σαν κοινό στοιχείο όλων αυτών των συμβάσεων, η πέραν του Ατλαντικού προέλευσή τους. Είναι γεγονός ότι τα συμβατικά αυτά σχήματα προϋποθέτουν αναπτυγμένη οικονομία και εξελιγμένες συναλλαγές. Για παράδειγμα, θα ήταν

αδιανόητες στην αγροτική και προβιομηχανική οικονομία του τέλους του 19^{ου} αιώνα που είχαν κυρίως υπόψη τους οι συντάκτες του γερμανικού αστικού κώδικα και κατ' επέκταση, μέσω αυτού οι συντάκτες του Αστικού Κώδικα στην Ελλάδα. Εξάλλου, στα αγγλοσαξονικά δίκαια η έννοια της σύμβασης είναι στενή. Περιλαμβάνει μόνο την αμφοτεροβαρή και τη μη γνήσια ετεροβαρή σύμβαση. Έχει δε εκεί εθιμικά και επιστημονικά αναπτυχθεί το δίκαιο των συμβάσεων (law of contracts) ως αυτοτελής κλάδος του αστικού δικαίου. Αντίθετα στο δίκαιο μας, όπως και στο δίκαιο των άλλων ηπειρωτικών ευρωπαϊκών χωρών, η ευρύτητα της έννοιας «σύμβαση» είναι τόσο μεγάλη, ώστε οι διατάξεις για τις συμβάσεις δεν συνιστούν συστηματική ενότητα μόνο του αστικού δικαίου και δεν αποτελούν ενιαίο κλάδο δικαίου των συμβατικών ενοχών αλλά διατρέχουν ολόκληρο στο σύστημα του ιδιωτικού δικαίου, αφού συμβάσεις συναντάμε όχι μόνο στο ενοχικό αλλά και στο εμπράγματο και στο οικογενειακό, ακόμη και στο κληρονομικό δίκαιο.

Ένα άλλο χαρακτηριστικό των νέων μορφών συμβάσεων είναι ότι καταρτίζονται συνήθως είτε βάσει προσυntagμένων εντύπων, είτε με προδιατυπωμένους γενικούς όρους συναλλαγών, στοιχείο που υποδηλώνει την ανισορροπία ισχύος μεταξύ των συμβαλλομένων. Βέβαια, όταν οι συμβαλλόμενοι είναι οικονομικά περίπου ισοδύναμοι, η σύμβαση δεν καταρτίζεται μαζικά βάσει προδιατυπωμένης συμβάσεως αλλά μετά από ατομικές διαπραγματεύσεις που καλύπτουν όλες τις λεπτομέρειες της συνεργασίας μεταξύ των δύο αντισυμβαλλόμενων μερών. Να σημειωθεί ότι πολλές από τις συμβάσεις αυτές δημιουργούν τριπρόσωπη ή τριγωνική συμβατική σχέση μεταξύ των συμβαλλόμενων μερών όπως θα δούμε αναλυτικά παρακάτω.

Να σημειωθεί ότι όταν οι συμβαλλόμενοι είναι οικονομικά περίπου ισοδύναμοι οι συμβάσεις καταρτίζονται μετά από διαπραγματεύσεις και σ' αυτές συμπεριλαμβάνονται και οι συμβάσεις έρευνας, εκμετάλλευσης, μεταφοράς και πώλησης υδρογονανθράκων. Για παράδειγμα στο Joint – Venture όταν μία ή περισσότερες ξένες εταιρείες συμφωνούν με μια ελληνική να αναλάβουν από κοινού ορισμένη επιχειρηματική δράση στην Ελλάδα ή κάπου αλλού, η συμφωνία πλαίσιο, η λεγόμενη joint venture agreement,

συνομολογείται μετά από ατομικές διαπραγματεύσεις που καλύπτουν όλες τις λεπτομέρειες της συνεργασίας στα πλαίσια της έρευνας, εκμετάλλευσης, μεταφοράς και πώλησης υδρογονανθράκων, υγρών και αερίων μεταξύ όλων των συμβαλλόμενων μερών.

Η διάπλαση και η ανάπτυξη των νέων μορφών συμβάσεων όπως για παράδειγμα των συμβάσεων έρευνας και εκμετάλλευσης για την έρευνα, εκμετάλλευση, μεταφορά και πώληση των υδρογονανθράκων, υγρών και αερίων (πετρέλαιο, φυσικό αέριο κ.α.), των συμβάσεων ηλεκτρονικού εμπορίου, των διαπραπειακών συμβάσεων στην διεθνή συναλλακτική πρακτική και η ολοένα αύξουσα διάδοσή τους στην χώρα μας δημιουργούν στον νομικό το χρέος να αντιμετωπίσει τα νομικά ζητήματα που γεννιούνται απ' αυτές, να δώσει λύσεις στα προβλήματα που ανακύπτουν και να εντάξει τα δημιουργήματα αυτά της διεθνούς συναλλακτικής πρακτικής στο δικαιοσύνη μας σύστημα. Πρέπει να τονιστεί, ότι οι συμβάσεις αυτές παραμένουν στην χώρα μας, όπως και σε άλλες χώρες, κατά το πλείστον αρρυθμιστες, Ακόμη και στις περιπτώσεις που επενέβη ο έλληνας νομοθέτης, όπως για παράδειγμα με τον Ν. 2289/1995 «Αναζήτηση, Έρευνα και Εκμετάλλευση Υδρογονανθράκων και άλλες διατάξεις», τον Ν. 4001/2011 «Για τη λειτουργία Ενεργειακών Αγορών Ηλεκτρισμού και Φυσικού Αερίου για Έρευνα, Παραγωγή και Δίκτυα Μεταφοράς Υδρογονανθράκων και άλλες διατάξεις» και με τον Ν. 4409/2016 «Πλαίσιο για την Ασφάλεια στις Υπεράκτιες Εργασίες Έρευνας και Εκμετάλλευσης Υδρογονανθράκων, ενσωμάτωση της Οδηγίας 2013/30/ΕΕ, τροποποίηση του Π.δ.148/2009 και άλλες διατάξεις» περιορίσθηκε στο να θέσει το θεσμικό πλαίσιο για την οργανωμένη λειτουργία αυτών των νέων μορφών οικονομικής δραστηριότητας, στο να διασφαλίσει την φερεγγυότητα των φορέων που θα ασχοληθούν με αυτές τις δραστηριότητες για την ανάπτυξή τους στην Ελλάδα. Δεν είναι τυχαίο άλλωστε, ότι τα ανωτέρω νομοθετήματα που ανέφερα συντάχθηκαν με πρωτοβουλία του Υπουργείου Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής ή όπως κάθε φορά μετονομάζεται όπως αρκετά συχνά συμβαίνει τα τελευταία χρόνια. Επομένως, η επίλυση των προβλημάτων που γεννιούνται τα τελευταία χρόνια στη νομική πράξη από την ανάπτυξη και διάδοση στον ελληνικό συναλλακτικό χώρο των νέων συμβατικών μορφών παραμένει

καθήκον της επιστήμης και της νομολογίας. Βέβαια, αξίζει να σημειωθεί ότι νομικά ζητήματα είναι λογικό να δημιουργούνται εφόσον πρόκειται για νέες μικτές μορφές συμβάσεων και το έργο της επιστήμης και της νομολογίας σε αυτές τις περιπτώσεις είναι να δώσουν λύσεις στα ανακύπτοντα ζητήματα από την πρακτική οι οποίες όμως όχι μόνο δεν θα αντιστρατεύονται τους οικονομικούς σκοπούς που επιδιώκονται με την συγκεκριμένη συμβατική μορφή αλλά και θα είναι εφαρμόσιμες και αποδεκτές από τους συναλλασσόμενους. Δεν πρέπει εξάλλου να παραβλέψει κανείς ότι πρόκειται για μορφές συμβάσεων αγγλοαμερικανικής καταγωγής. Το αμερικανικό δικαιοσύστημα διαμόρφωσε τις διεθνείς συμβάσεις υδρογονανθράκων σύμφωνα με τα δίκαια του common law τα οποία έχουν μείνει ανεπηρέαστα από τη συμβατική τυπολογία του ρωμαϊκού δικαίου και από τη δογματική των ρυθμισμένων συμβατικών τύπων γεγονός που σημαίνει ότι ο Έλληνας νομικός καλείται να αντιμετωπίσει με αμηχανία τις συμβατικές αυτές μορφές καθώς προσπαθεί να επιλύσει με μέσα κωδικοποιημένου δικαίου προβλήματα που γεννά η εφαρμογή συμβάσεων και η ερμηνεία εννοιών του αμερικανικού δικαίου. Πρέπει να σημειωθεί ότι σε αντίθεση με τα δίκαια του Civil law τα δίκαια του είναι προσανατολισμένα στους εμπειρικά διαμορφωμένους – μέσω της οικονομικής και συναλλακτικής πρακτικής- τύπους συμβάσεων. Αυτό καθιστά δυνατή στην αγγλοαμερικανική νομική σκέψη μία πραγματιστική αντιμετώπιση των συγκεκριμένων νομικών προβλημάτων και με λιγότερο θεωρητική αντιμετώπιση των συμβατικών αυτών μορφών σχετικά με την παραχώρηση, έρευνα, μεταφορά και εκμετάλλευση υδρογονανθράκων. Με άλλα λόγια, ο αγγλοσάξωνας νομικός δεν θεωρεί αναγκαίο να προσδιορίσει τη νομική φύση αυτών των συμβάσεων ή να τις εντάξει στις υφιστάμενες κατηγορίες συμβάσεων, για να μπορέσει να διαγνώσει τις εφαρμοστέες διατάξεις.

Είναι προφανές, ότι στο σημείο αυτό ο Έλληνας νομικός και γενικότερα ο κάθε μη αγγλοσάξωνας ευρωπαίος εφαρμοστής του δικαίου θα πρέπει να υπερβεί την εθνικότερη νομική προσέγγιση των προβλημάτων και να αναζητήσει άλλα, σταθερά και ευρύτερα αποδεκτά, σημεία αναφοράς για την επίλυση των θεμάτων που τον απασχολούν. Τα πορίσματα της

σύγχρονης συγκριτικής του δικαίου αποτελούν το αναγκαίο και απαραίτητο εργαλείο για την επίτευξη του σκοπού αυτού.

Έτσι ενώ μέχρι και πρόσφατα ήταν ευρύτατα διαδεδομένη η άποψη ότι το common law και το civil law αποτελούσαν δύο τελείως διαφορετικά και ασυμβίβαστα μεταξύ τους δικαιικά συστήματα, σήμερα περισσότερο από ποτέ έχει εδραιωθεί η άποψη πως οι θεσμοί και οι λύσεις που δίνουν αυτές οι ενότητες των δικαίων –τουλάχιστον στον χώρο του ιδιωτικού δικαίου – δεν διαφέρουν μεταξύ τους κατ’ ουσία ή τουλάχιστον συγκλίνουν^{xiii}.

Οι διεθνείς εμπορικές συμβάσεις είναι χαρακτηριστικό παράδειγμα όπου διαπιστώνει κανείς ότι η αντίθεση μεταξύ του αγγλοαμερικανικού common law και του ηπειρωτικού ευρωπαϊκού αστικού δικαίου αμβλύνεται συνεχώς. Όπως δίδαξε ο Ernst Rabel, ένας από τους θεμελιωτές της συγκριτικής των δικαίων στην Ευρώπη, τα δίκαια αυτά είναι συγγενείς όχι ιδιαίτερος μακρινού βαθμού και κινούνται διαρκώς προς άλλα. Το γραπτό δίκαιο της ηπειρωτικής Ευρώπης υπερφαλαγγίζεται ολοένα περισσότερο από πλήθος αποφάσεων ανώτατων δικαστηρίων, οι οποίες δεν ερμηνεύουν απλώς τον νόμο αλλά αποτελούν γνήσια διαμόρφωση δικαίου. Στη Γαλλία, στη Γερμανία αλλά και στην Ελλάδα η δημιουργική δικαίου δύναμη της νομολογίας είναι μεγάλη. Και αντίστροφα: Στο αγγλοαμερικανικό δίκαιο όλο και περισσότερο γίνεται αισθητή η ανάγκη, το case law, που δημιουργείται από τον δικαστή και στηρίζεται στις προηγούμενες δικαστικές αποφάσεις, να συμπληρωθεί –σε ευρείες περιοχές του δικαίου- από νόμους και διατάξεις^{xiv}.

Συνέπεια αυτής της εξέλιξης είναι ότι για τα θέματα των συμβάσεων, αδικοπραξιών, του αδικαιολόγητου πλουτισμού, εν μέρει και για ζητήματα του εμπράγματος δικαίου, ο προβληματισμός εμφανίζεται και στα δύο δικαιικά συστήματα λίγο ή πολύ κοινός και οι προτεινόμενες ή εφαρμοζόμενες λύσεις συγγενείς. Είναι γεγονός ότι στις διεθνείς συμβάσεις υδρογονανθράκων αποτέλεσμα της παγκοσμιοποίησης της οικονομίας, των τεχνολογικών εξελίξεων, των διεθνών εμπορικών συναλλαγών και της ανθρώπινης δραστηριότητας, το δίκαιο δεν μπορεί παρά να δίνει τις ίδιες λύσεις για παρόμοια προβλήματα που παρουσιάζονται στις επιμέρους έννομες τάξεις^{xv}.

4.Η διαμόρφωση των νέων μορφών συμβάσεων σε εθνικό, ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο

Αδιαμφισβήτητα σήμερα μία από τις σπουδαιότερες υπηρεσίες του σύγχρονου νομικού είναι η υποστήριξη των συναλλασσομένων τόσο κατά την επίτευξη συμφωνιών όσο και κατά την κατάρτιση των συμβάσεων. Για την ποιοτική μάλιστα συμβολή κατοχύρωσης των συμβαλλόμενων μερών στις μικτές σύγχρονες συμβάσεις είναι απαραίτητη η συνειδητοποίηση των λειτουργιών μια τέτοιας σύμβασης. Οι διεθνείς συμβάσεις ως μηχανισμός αυτόνομης ρύθμισης είτε ιδιωτικών, είτε επιχειρηματικών, είτε εταιρικών σχέσεων των συναλλασσομένων παρέχουν τα εργαλεία για την ασφαλή πραγμάτωση επιχειρηματικών σκοπών και επίτευξη επιτυχημένων αποτελεσμάτων. Οι συμβάσεις αυτές δεν περιορίζονται ωστόσο στην αντιμετώπιση μόνο των ζητημάτων, που θέτουν οι ειδικοί νομοθετικοί κανόνες της κρίσιμης συμβατικής μορφής. Θα πρέπει επιπλέον να λαμβάνουν υπόψη τους συναλλακτικούς σκοπούς των μερών και την συγκεκριμένη κατάσταση συμφερόντων. Ο ορίζοντας των σκέψεων των συντακτών και το περιεχόμενο της σχεδιαζόμενης λύσης πρέπει να προσανατολίζονται στην σύνθεση αυτών των κριτηρίων. Αν περιοριστούν στη συστηματική του νόμου, κινδυνεύουν να παραβλέψουν σημαντικές ρυθμιστικές ανάγκες των υπό διαμόρφωση κάθε φορά εννόμων σχέσεων^{xvi}. Ο συντάκτης των διεθνών συμβάσεων υδρογονανθράκων οφείλει να ανοίξει το οπτικό του πεδίο και να αναζητήσει την εφαρμογή όλων των κατάλληλων διατάξεων όλων των κλάδων του δικαίου. Για να καταρτιστεί, σήμερα, η πλέον κατάλληλη συμβατική κατασκευή στα πλαίσια σύμβασης για παράδειγμα έρευνας και εκμετάλλευσης για την έρευνα, εκμετάλλευση, μεταφορά και πώληση των υδρογονανθράκων, υγρών και αερίων απαιτείται ο νομικός της σύμβασης να σκεφτεί και διεπιστημονικά. Η κατανόηση βασικών μεγεθών και δομών της οικονομίας είναι ιδιαίτερα σήμερα ουσιώδους σημασίας για τη διαμόρφωση δόκιμων συμβατικών λύσεων. Η σκέψη του νομικού των συμβάσεων υδρογονανθράκων χρειάζεται να είναι ευρεία και να εφαρμόζει με ασφάλεια

ανάλογα με το συμβατικό αντικείμενο περισσότερους κλάδους του δικαίου και διάφορα γνωστικά αντικείμενα^{xvii}.

Σύνθετα και πολύπλευρα ζητήματα διαμόρφωσης των συμβάσεων δεν πρέπει να αντιμετωπίζονται μονοδιάστατα από τα αντισυμβαλλόμενα μέρη, αντιθέτως πρέπει κάθε φορά να προσεγγίζονται τα προς επίλυση θέματα από διαφορετικές οπτικές γωνίες λόγω της σπουδαιότητας και ιδιαιτερότητας των εν λόγω συμβάσεων. Ιδιαίτερο γνώρισμα των συμβάσεων υδρογονανθράκων αποτελεί ο προσανατολισμός σε εναλλακτικές λύσεις κατά τη διαμόρφωση τους. Οι απλές περιπτώσεις, στις οποίες μια και μόνη προκατασκευασμένη λύση καλύπτει ευθύς εξαρχής όλες τις ανάγκες των συμβαλλόμενων μερών, σπανίζουν στις σύγχρονες διεθνείς συναλλαγές στις συμβάσεις για παράδειγμα τραπεζικού δικαίου ή των υδρογονανθράκων^{xviii}. Είναι δεδομένο ότι ακόμα και οι φαινομενικά απλές συμβατικές σχέσεις μπορούν να εμφανίσουν μια απρόβλεπτη πολυπλοκότητα λόγω της δυναμικής των εμπλεκόμενων συμφερόντων που αναπτύσσονται και διακυβεύονται κάθε φορά. Καθοριστικής σημασίας κριτήριο αξιολόγησης ενδεχόμενων συμβατικών διαμορφώσεων είναι η ασφάλεια των επιλεγόμενων δικαιωμάτων και υποχρεώσεων των συμβαλλόμενων μερών καθώς και λύσεων σε περίπτωση ανώμαλης εξέλιξης των συμβάσεων αυτών. Βέβαια η διαμόρφωση κάθε σύμβασης υδρογονανθράκων και κάθε όρου της μπορεί να θεωρηθεί ουσιαστικά επιτυχής, μόνον εάν έχει υπόσταση και ισχύ εντός του πλαισίου της εθνικής αλλά διεθνούς έννομης τάξης. Πρέπει δηλαδή ανάμεσα σε περισσότερες εναλλακτικές διαμόρφωσης συμβάσεων υδρογονανθράκων να επιλέγονται εκείνες, οι οποίες οδηγούν με τον ασφαλέστερο δυνατό τρόπο στο επιθυμητό αποτέλεσμα. Η προκρινόμενη συμβατική λύση πρέπει να εξασφαλίζει τα υψηλότερα εχέγγυα για την αναγνώριση από τα αντισυμβαλλόμενα μέρη και την επιβολή της στην πράξη.

Παράλληλα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη η ανάγκη για τη διαμόρφωση ευέλικτων και προσαρμοστικών συμβατικών όρων στις συμβάσεις αυτές. Από τη μια πλευρά πρέπει συμβατικά δικαιώματα και υποχρεώσεις να είναι τόσο σαφώς καθορισμένα, ώστε τα μέρη να μην έχουν αμφιβολίες για τη νομική θέση τους. Η σαφήνεια της συμβατικής ρύθμισης και η σταθερότητα του

συνομολογούμενου συμβατικού δεσμού συντελούν στην λειτουργικότητα της σύμβασης η οποία είναι αδιαμφισβήτητα μια μικτή, σύμβαση λόγω της πολυπλοκότητας των θεμάτων που πρέπει να προβλέπει και να ρυθμίζει. Η αμετακίνητη σταθερότητα των συμβατικών όρων μπορεί εντούτοις να οδηγήσει σε ανεπιθύμητες δυσκαμψίες παρά την αλλαγή των δεδομένων. Από την άλλη πλευρά μπορεί συνεπώς να καταστεί απαραίτητη προς εξασφάλιση της λειτουργικότητας της σύμβασης στο μέλλον η ένταξη μηχανισμών προβλέψιμης ευελιξίας στο σύστημα των ρυθμίσεων της. Η ανάγκη αυτή ανακύπτει κατά κύριο λόγο στις διαρκείς συμβατικές σχέσεις που αναπτύσσονται σε αυτές τις συμβάσεις, για αυτό πρέπει συχνά να ενσωματώνεται στις συμβάσεις αυτές ένα σύστημα μηχανισμών προσαρμογής. Το σύστημα αυτό θα πρέπει να καθορίζει τα κριτήρια για τη μελλοντική αναπροσαρμογή συμβατικών όρων. Σε κάθε περίπτωση, γίνεται αντιληπτό ότι τέτοιου είδους συμβάσεις πρέπει να συμπεριλαμβάνουν μηχανισμούς και ρήτρες αναπροσαρμογής, που θα προλαμβάνουν την αμφισβήτηση ή θα διευκολύνουν την εξωδικαστική διευθέτηση της. Η ρήτρα αναπροσαρμογής μπορεί να λειτουργεί αυτόματα, δηλαδή να προβλέπει μια αυτόματη αναπροσαρμογή της σύμβασης με τη συνδρομή αντικειμενικών προϋποθέσεων. Επίσης, στις συμβάσεις υδρογονανθράκων μια άλλη κατηγορία ρήτρας αναπροσαρμογής αποτελούν οι ρήτρες αναδιαπραγμάτευσης, τα μέρη δηλαδή υποχρεούνται να διαπραγματευτούν για την τροποποίηση ολόκληρης ή μέρους της μεταξύ τους σύμβασης, αν προκύψουν συγκεκριμένες μεταβολές^{xix}.

Οι επιλεγόμενες συμβατικές λύσεις πρέπει επίσης να είναι εύχρηστες και πρακτικές. Τα συμβαλλόμενα μέρη που τις περισσότερες φορές είναι περισσότερα από δύο έχουν κάθε συμφέρον να μπορούν να εργαστούν με τους μηχανισμούς της μεταξύ τους σύμβασης για την επίτευξη των συναλλακτικών σκοπών τους^{xx}. Ο συντάκτης της σύμβασης καλείται να τους υποβοηθήσει σε αυτή την επιδίωξη με την επιλογή και τη διάπλαση απλών κατά το δυνατόν συμβατικών κατασκευών. Μια υβριδική σύμβαση πρέπει να είναι έτσι διαμορφωμένη, ώστε να διευκολύνεται η απλή και ασφαλής εφαρμογή των όρων της. Για το λόγο αυτόν οι προϋποθέσεις του πραγματικού των συμβατικών ρυθμίσεων πρέπει να είναι ευχερώς

διαπιστώσιμες και αποδείξιμες. Οι επιλεγόμενες λύσεις πρέπει εξάλλου να συμβιβάζονται με τους τρόπους εργασίας των μερών και να είναι οικονομικά εύλογες, εφόσον μάλιστα τις περισσότερες φορές τα αντισυμβαλλόμενα μέρη πρόκειται για φορείς κρατών. Η τήρηση τύπων πρέπει να περιορίζεται στο πραγματικά απαραίτητο μέτρο. Μια σύμβαση για παράδειγμα υδρογονανθράκων, την οποία μπορούν να κατανοήσουν μόνο νομικοί, δεν προάγει τους πρακτικούς σκοπούς των συμβαλλόμενων μερών. Αν για κάθε βήμα τους τα μέρη πρέπει να ζητούν νομικές συμβουλές για την κατανόηση και την ερμηνεία της σύμβασης, η διαμόρφωση της δεν θα πρέπει να θεωρείται από την εδώ εξεταζόμενη σκοπιά η επιτυχέστερη. Συναφής ανάγκη κατά τη διαμόρφωση συμβάσεων είναι και η αποφυγή της νομικής πολυπλοκότητας αφού ήδη πρόκειται για μικτές συμβάσεις. Πολύπλοκες νομικές κατασκευές είναι μόνο εκεί ανεκτές, όπου αυτές δεν μπορούν να αποφευχθούν εκ των πραγμάτων χάριν της ασφαλούς πραγμάτωσης των σκοπών των συμβαλλομένων.

Η διαμόρφωση των όρων μιας διεθνούς σύμβασης όπως για παράδειγμα μιας σύμβασης international franchising ή μιας σύμβασης υδρογονανθράκων πρέπει να προλαμβάνει κινδύνους για την ομαλή λειτουργία της συμβατικής σχέσης. Η αποστολή αυτή δεν μπορεί παρά να αποτελεί και αποφασιστικό κριτήριο διάπλασης συμβατικών λύσεων. Ο μηχανισμός της σύμβασης οφείλει να ενσωματώνει εργαλεία, που αφομοιώνουν και εκτονώνουν κινδύνους κρίσεων, οι οποίοι θα μπορούσαν να απειλήσουν την κανονική εκτέλεση μιας τόσο σοβαρής σύμβασης όπως είναι η σύμβαση υδρογονανθράκων ή χρηματοπιστωτική σύμβαση. Οι μηχανισμοί πρόληψης δυσλειτουργιών του συμβατικού δεσμού μπορούν να καταταχθούν σε τρεις βασικές κατηγορίες. Κρίσεις και συγκρούσεις από τη σύμβαση μπορούν να προλάβουν ειδικότερα κίνητρα για την κανονική εκτέλεση της σύμβασης^{xxi}. Τέτοιο κίνητρο συνιστά λ.χ. η καταβολή πρόσθετης αμοιβής για την ταχύτερη από τη συμφωνημένη ολοκλήρωση ενός έργου. Ανάλογη προληπτική λειτουργία μπορούν να αναπτύξουν και κυρώσεις για την πρόκληση τριβών, όπως μια ποινική ρήτρα ή το δικαίωμα υπαναχώρησης από τη σύμβαση. Σημαντικά υποβοηθά εξάλλου στην επίτευξη του συζητούμενου σκοπού και η συνομολόγηση ασφαλειών για την τήρηση της οφειλόμενης συμπεριφοράς.

Χαρακτηριστικά παραδείγματα τέτοιων ασφαλειών αποτελούν η έκδοση εγγυητικών επιστολών και η παραχώρηση δικαιωμάτων εμπράγματος ασφάλειας. Τα μέσα πρόληψης συγκρούσεων μπορούν να βοηθήσουν ακόμα καλύτερα στην αρμονική λειτουργία της σύμβασης, όταν συντίθεται σε ένα λειτουργικό και σταθμισμένο συστηματικό σύνολο^{xxii}.

Να σημειωθεί εδώ ότι η *ex ante* θεωρούμενη καλύτερη δυνατή σύμβαση υδρογονανθράκων δεν μπορεί ωστόσο να αποτρέψει πλήρως τον κίνδυνο τυχόν προστριβών, αμφισβητήσεων, έριδων και τελικά διαφορών μεταξύ των μερών την στιγμή που διακυβεύονται τέτοια συμφέροντα οικονομικά και πολλές φορές γεωπολιτικά. Ο συντάκτης της σύμβασης οφείλει να συνεκτιμήσει κατά την κατάρτιση και διαμόρφωση της τελικής σύμβασης και αυτούς τους παράγοντες. Ένα από τα βασικά κριτήρια της καταρτιζόμενης συμβατικής κατασκευής οφείλει να αποτελεί και η διευθέτηση τυχόν μελλοντικών κρίσεων της σχέσης όλων των συμβαλλόμενων μερών. Η σύμβαση πρέπει να περιέχει και όρους που αποβλέπουν στην ταχεία και οικονομική λύση των διαφορών με τρόπο, ο οποίος επιτρέπει και τη μελλοντική συνεργασία των μερών. Η συνομολόγηση μηχανισμών λύσης προβλημάτων που τυχόν θα προκύψουν αποκτά ιδιαίτερη σπουδαιότητα στις συμβάσεις υδρογονανθράκων λόγω των μακροχρόνιων και διαρκών συμβατικών σχέσεων που αναπτύσσονται μέσω αυτών των συμβάσεων. Ο συντάκτης, νομικός της σύμβασης υδρογονανθράκων καλείται να διαμορφώσει μια σύμβαση, η οποία ακόμα και σε περίπτωση αντιμετώπισης προβλημάτων και διαφωνιών δεν θα χρειαστεί να απασχολήσει οποιαδήποτε δικαστήρια αλλά ένα από τα κύρια βασικά κριτήρια διαμόρφωσης αυτών των συμβάσεων θα είναι και η διευκόλυνση γρήγορης αποτελεσματικής και σταθμισμένης λύσης διαφορών από την λειτουργία ή την ερμηνεία τους^{xxiii}.

4. Συμπέρασμα

Το ζήτημα των μη ρυθμισμένων ενοχικών συμβάσεων είναι γνωστό στην επιστήμη του αστικού δικαίου. Ωστόσο ο νομοθέτης, δεν μπορεί να παρακολουθήσει τη σφύζουσα οικονομική δραστηριότητα και την αέναη εξέλιξη της συναλλακτικής ζωής όπως ραγδαία εξελίσσεται τα τελευταία χρόνια λαμβανομένου υπόψη μια σειρά νέων διαμορφούμενων και

εξελισσόμενων συνθηκών. Εξάλλου οι έννομες σχέσεις που αναπτύσσονται γύρω από νέες συναλλακτικές μορφές όπως το τραπεζικό δίκαιο, δίκαιο του διαδικτύου και των ηλεκτρονικών συναλλαγών ή σχετικά με την έρευνα, εκμετάλλευση, μεταφορά και πώληση των υδρογονανθράκων, υγρών και αερίων (πετρέλαιο, φυσικό αέριο κ.λπ.) που συνιστά έναν νέο δυναμικό κλάδο του δικαίου της ενέργειας δημιουργούν νέα δεδομένα σε κλάδους του δικαίου. Θεσμοί του Διεθνούς, Ευρωπαϊκού, Αστικού, Εμπορικού, Διοικητικού και Ποινικού Δικαίου συνυπάρχουν, τέμνονται και συμπλέκουν σε ένα συναρπαστικό πεδίο αιχμής της οικονομίας και της τεχνολογίας, της οικολογίας και των διεθνών σχέσεων.

Υπό καθεστώς ελεύθερης οικονομίας ο νομοθέτης μόνον ασθμαίνοντας μπορεί να επιτύχει ρύθμιση των συναλλακτικών μορφών που αναφαίνονται στην καθημερινή εξέλιξη των αναγκών και με τις οποίες οι συναλλασσόμενοι επιδιώκουν την επίτευξη των οικονομικών τους στόχων και την ικανοποίηση των συνεχώς νέων αναγκών τους, λαμβάνοντας υπόψη και άλλες επιμέρους παραμέτρους όπως την τεχνολογία και το περιβάλλον. Έτσι, η εκ των προτέρων απαρίθμηση και ρύθμιση κάθε δυνατής συναλλακτικής μορφής γύρω καθίσταται έργο αδύνατο. Η ελευθερία προσδιορισμού του περιεχομένου των συμβάσεων, παρέχει την δυνατότητα στους συναλλασσόμενους να ιδρύουν και να διαμορφώνουν, ανάλογα με τις ανάγκες και τις επιδιώξεις τους, ενοχικές σχέσεις σύμφωνα με το Αστικό Δίκαιο στο πλαίσιο των ορίων που χαράσσουν οι διατάξεις ΑΚ 3, 174,178. Εμφανίζονται, λοιπόν μορφές συμβάσεων οι οποίες είτε αποκλίνουν από τους συμβατικούς τύπους που ρυθμίζονται με τις διατάξεις του ΑΚ είτε δεν έχουν καμία σχέση ή ομοιότητα με τις συμβάσεις αυτές. Πρόκειται πολλές φορές για ανώνυμες ή μη ρυθμισμένες συμβάσεις, οι οποίες υπόκεινται καταρχήν στους κανόνες του γενικού ενοχικού δικαίου και στις οποίες μπορεί να ενδείκνυται η ευθεία ή ανάλογη εφαρμογή ορισμένων από τις διατάξεις του ειδικού ενοχικού δικαίου, ή η εφαρμογή διατάξεων του εμπορικού δικαίου ή η εφαρμογή διατάξεων του Δημοσίου ή Διοικητικού Δικαίου ή ευρύτερα διατάξεων του Διεθνούς Εμπορικού Δικαίου.

Εάν προσπαθήσει κανείς με επιτυχία να ομαδοποιήσει ή συστηματοποιήσει αυτές τις μορφές συμβάσεων, ανάλογα με τους οικονομικούς σκοπούς και τα

νομικά αποτελέσματα που επιδιώκουν μέσω αυτών οι συμβαλλόμενοι, δεν θα καταφέρει. Μόνο με ιδιαίτερη προσπάθεια και κατά περίπτωση μπορούν μερικές από αυτές τις συμβάσεις να υπαχθούν σε κάποια οικονομικό-νομική ενότητα ή κατηγοριοποίηση.

Αξίζει να σημειωθεί ότι πρόκειται για μορφές συμβάσεων, οι οποίες διαπλάστηκαν καταρχήν εμπειρικά στην πράξη για την επιδίωξη και επίτευξη ορισμένων οικονομικών στόχων καθώς και ικανοποίηση αναγκών που προέκυψαν από την αλματώδη πρόοδο της τεχνολογίας, της διεύρυνσης των διεθνών εμπορικών συναλλαγών, τη συνεχή εμφάνιση νέων μορφών ανάπτυξης της οικονομικής δραστηριότητας των ανθρώπων. Παρά τη λειτουργική αυτοτέλεια και ετερογένειά τους, τις χαρακτηρίζει μια ευδιάκριτη σχέση προς τη σύγχρονη οικονομία. Ως μέσα διαμόρφωσης οικονομικών σχέσεων στην τεχνολογία, στο εμπόριο, στην οικολογία, στην βιομηχανία και στον τομέα παροχής υπηρεσιών διαδραματίζουν σήμερα προεξέχοντα ρόλο στην παγκόσμια οικονομία.

ⁱ Simon Deakin and Frank Wilkinson “ Contract Law and the Economics of Interorganizational Trust” and George G. Brenkert “Trust, Morality and International Business” in Christel Lane and Reinhard Bachmann, *Trust within and between Organizations. Conceptual issues and Empirical Applications*. Oxford University Press, New York, 2000, p.146-171 and p. 273-297.

ⁱⁱ Maciej Konrad Borowicz “ Beyond Contracts and Organizations”, in Publication Review: Gunther Teubner, *Networks as Connected Contracts*, Hart Publishing, 2011. *European Journal of Legal Studies*, Volume 4, Issue 2 (Autumn/Winter 2011), p. 270-279

ⁱⁱⁱ Συστήματα διεθνούς δικαιόχρησης (International Franchising), τραπεζικά συστήματα, δίκτυα έρευνας, παραχώρησης, εκμετάλλευσης, μεταφοράς και πώλησης υδρογονανθράκων, δίκτυα ηλεκτρονικών συναλλαγών κ.α.

^{iv} John D. Daniels and Lee H. Radebaugh, *International Business. Environments and Operations*, 8th ed. 1998, σελ.193 και επ. Addison-Wesley Longman, Inc.

^v Michael R Czinkota, Ilka A. Ronkainen, Michael H. Moffett and Eugene O. Mounihan, *Global Business*, σελ. 119 και επ., 2nd ed. Dryden Press, 1998, και Roger Bennett, *International Business*, σελ. 168 και επ. , 1996, 1st ed. M&E Pitman Publishing, βλέπε επίσης, Κοσμίδης Θ. Τιμολέων, «Οι Συμβάσεις Παραχώρησης Δικαιωμάτων Έρευνας και Εκμετάλλευσης Υδρογονανθράκων» στο *Ενέργεια. Δίκτυα και Υποδομές*. Επιμέλεια Νικόλαος Ε. Φαραντούρης. Εκδόσεις Ευρωπαϊκή Έδρα Jean Monnet στο Δίκαιο και Πολιτικές της ΕΕ. Κέντρο Διεθνών και Ευρωπαϊκών Υποθέσεων, σελ. 425, 2014, Νομική Βιβλιοθήκη. Βλέπε επίσης Waelde, “International Energy Investment” in *Energy Law Journal (ELJ)*, 1996, σελ. 191, vol.200. Βλέπε επίσης Sornarajah, *The International Law on Foreign Investment*, σελ. 74, 3rd Έκδοση, 2010, Cambridge.

^{vi} Ομοίως.

^{vii} Gunther Teubner, *Networks as Connected Contracts*, Hart Publishing, 2011, edited with an Introduction by Hugh Collins. Translated by Michelle Everson, p. 73.

^{viii} Relational contracts however, in Teubner’s view provide us with a more promising starting point, at least to the extent that they can be “infused with a network logic”. Ibid., 145.

^{ix} Gunther Teubner, “How Law Thinks: Toward a Constructivist Epistemology of Law” (1989)23 (5) *Law and Society Review* 728. Marketing and Network Contracts (Agreements) .

^x Anderson, O., “On the Internationalisation Process of Firms, in *Journal of International Business Studies*, Vol. 24 (2) 1993, and August, R., *International Business Law*, 1993, Prentice –Hall, M. Shaw, R Blanning, T. Strader and A. Whinston, *Handbook on Electronic Commerce*, p.33-129, eds Springer New Work 2000.

^{xi} Roger Bennett, *International Business*, σελ. 138 και επ. , 1996, 1st ed. M&E Pitman Publishing.

^{xii} Alex S. Konigsberg Q.S, *International Franchising*, 2nd ed., Juris Publishing and Sweet and Maxwell New York, London, 1998.

^{xiii} Απόστολος Γεωργιάδης, *Ενοχικό Δίκαιο. Ειδικό Μέρος*. Τόμος Ι, Αθήνα 2004, παρ. 36, αριθ.1.

^{xiv} Nigel Savage and Robert Bradgate, *Business Law*, σελ. 185 και επ., 1993, 2nd ed, Butterworths.

^{xv} Ομοίως.

^{xvi} Charles W.L.Hill, *International Business. Competing in the Global Market Place*, 3rd ed.2000, σελ.7 και επ., International Edition Mc Graw Hill, Irwin Mc Grow-Hill, University of Washington. Βλέπε επίσης, Ewan McKendrick, *Contract law*, 3rd ed. 1998 MacMillan, σελ. 15 και επ.

^{xvii} Michael R Czinkota, Ilka A. Ronkainen, Michael H. Moffett and Eugene O. Mounihan, *Global Business*, σελ. 219 και επ., 2nd ed. Dryden Press, 1998

^{xviii} Waelde, “International Energy Investment” in *Energy Law Journal (ELJ)*, 1996, σελ. 191, vol.200.

^{xix} Sornarajah M., *The International Law on Foreign Investment*, 2nd ed., Cambridge 2004.

^{xx} Γκλαβίνης Π., *Διεθνές Οικονομικό Δίκαιο*, Αθήνα /Θεσσαλονίκη 2009.

^{xxi} Σπηλιωτόπουλος, *Εγχειρίδιο Ιδιωτικού Δικαίου*, Τόμος 1, 13^η έκδοση, Αθήνα 2010, σελ. 186 επ., Δαγτόγλου, *Γενικό Διοικητικό Δίκαιο*, 5^η έκδοση, Αθήνα – Κομοτηνή 2004, σελ. 739 επ.

^{xxii} Surya P.Subedi, *International Investment Law. Reconciling Policy and Principle*, Hart Publishing, σελ.7 -25 και 90 – 109, Oxford and Portland, Oregon 2008.

^{xxiii} Κοσμίδης Θ. Τιμολέων, «Οι Συμβάσεις Παραχώρησης Δικαιωμάτων Έρευνας και Εκμετάλλευσης Υδρογονανθράκων» στο *Ενέργεια. Δίκτυα και Υποδομές*. Επιμέλεια Νικόλαος Ε. Φαραντούρης. Εκδόσεις Ευρωπαϊκή Έδρα Jean Monnet στο Δίκαιο και Πολιτικές της ΕΕ. Κέντρο Διεθνών και Ευρωπαϊκών Υποθέσεων, σελ. 425, 2014, Νομική Βιβλιοθήκη.